TASAVALLAN
PRESIDENTIN
KANSLIA

Eduskunnan
hallintovaliokunnalle

5.12.2022

Viite: Asiantuntijalausuntopyyntönne 29.11.2022

VNS 11/2021 vp; Valtioneuvoston selonteko tiedustelulainsäädännöstä

Eduskunnan hallintovaliokunta mietintövaliokuntana on pyytänyt tasavallan presidentin kanslialta (TPK) kirjallisen asiantuntijalausunnon valtioneuvoston tiedustelulainsäädäntöä koskevasta selonteosta. Valtioneuvosto antoi mainitun selonteon eduskunnalle 16.12.2021.

Sisäministeriö pyysi tasavallan presidentin kanslialta lausunnon selontekoa valmisteltaessa. Lisäksi kanslian edustaja oli mukana selonteon valmisteluun liittyvässä taustoitustilaisuudessa 4.10.2021. Kanslia on antanut selonteosta 9.3.2022 päivätyn lausunnon puolustusvaliokunnalle, jossa sen edustajaa on myös kuultu.

Yleistä tiedustelulainsäädännön toimivuudesta TPK:n näkökulmasta

Tiedustelutoiminnan ollessa yhteiskunnallisesti merkittävää, lainsäädännössä on asianmukaisesti huomioitu tiedustelutoiminnan yhteensovittaminen (poliisilain 5a luvun 58 §, sotilastiedustelulain 15 §).

Tasavallan presidentin kanslian kansliapäällikkö osallistuu virka-asemansa puolesta valtioneuvostossa toimivan tiedustelun ja tilannekuvan koordinaatioryhmään, joka yhteensovittaa sotilas- ja siviilitiedustelutoimintaa ja käsittelee valmistelevasti tiedustelutoiminnan painopisteitä.

Kanslia painottaa, että ylimmällä valtionjohdolla on merkittävä tehtävä ohjata ja linjata tiedustelutoimintaa. Sotilastiedustelulain 13 §:n mukaan ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevän ministerivaliokunnan ja tasavallan presidentin yhteinen kokous (TP-Utva) käsittelee valmistelevasti sotilastiedustelun kohteita koskevat painopisteet. Tasavallan presidentillä on oikeus sotilastiedustelulain 14 §:n nojalla tehdä painopisteiden mukaisia tietopyyntöjä sotilastiedustelun kohteista. Myös siviilitiedustelun osalta suojelupoliisin tiedonhankintaprioriteettien asettamista edeltää niiden valmisteleva käsittely TP-Utvassa.

TP-Utva paitsi ohjaa myös seuraa painopisteiden mukaista tiedustelutoimintaa (sotilastiedustelulain 16 §, poliisilain 5a luvun 58 §).

Jo lainsäädäntöä valmisteltaessa kanslia piti tärkeänä, että tiedusteluviranomaiset kiinnittävät erityistä huomiota siihen, että kaikki sellaiset tapaukset, joilla arvioidaan olevan merkitystä Suomen ulkopolitiikan tai kansainvälisten suhteiden näkökulmasta, tuodaan viipymättä TP-Utvan tietoon. Tältä osin ensimmäisten vuosien kokemusten osalta kanslialla ei ole huomautettavaa. Suomen turvallisuusympäristön muututtua oleellisesti Venäjän hyökättyä Ukrainaan tarve oikea-aikaisen tilannekuvan saamiseen ja sen saattamiseen TP-Utvan tietoon on entisestään korostunut. Myös laadukkaan ennakoivan tiedon merkitys korostuu jatkossa.

Kanslian näkemyksen mukaan uuden tiedustelulainsäädännön tultua voimaan vuonna 2019 siviilitiedustelun raportoinnin laatu ja määrä on kehittynyt myönteiseen suuntaan. Suojelupoliisin yhteistyö sotilastiedustelun kanssa vaikuttaa myös toimivalta. Sotilastiedustelun raportoinnin laatu on parantunut ja määrä on lisääntynyt. Sotilas- ja siviilitiedustelun yhteistyö vaikuttaa sisällöllisesti toimivan hyvin ja sen tuoman lisäarvon odotetaan näkyvän raportoinnissa.

Kanslialla ei toistaiseksi ole ollut huolen aiheita oikeusturvan toteutumisen suhteen eikä se ole myöskään havainnut korjaamista vaativia puutteita lainsäädännössä. Kanslia kuitenkin korostaa, että erityisesti muuttuneessa turvallisuustilanteessa sekä Nato-jäsenyyden myötä on ensiarvoisen tärkeää, että tiedustelulainsäädäntö ja siihen liittyvä muu kansallinen lainsäädäntö pysyy jatkuvasti ajantasaisena, ja että ajoissa kyetään tunnistamaan ja valmistelemaan tarvittavat lainsäädännön muutokset mitä tulee esimerkiksi toimivaltuuksiin, tietojenvaihtoon ja yhteistyöhön hybridi- ja kyberuhkien torjumiseksi. Näiden kokonaisuuksien hahmottamisessa ja niihin liittyvien riskien ennakoinnissa tiedustelulla voidaan katsoa olevan oma merkittävä roolinsa.

Erityisesti selonteosta

Selontekoa valmisteltaessa tasavallan presidentin kanslia toi erityisesti esille sen, että tiedustelutietoa jaetaan EU:n jäsenvaltioiden kesken kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi. Nykyisessä turvallisuustilanteessa, jossa on tapahtunut perustavanlaatuinen muutos sitten tiedustelulainsäädännön voimaantulon, laadukkaan ja oikea-aikaisen ja samalla kansallisen turvallisuuden ydinintressit huomioivan tiedustelutiedon jakamisella on erityisen korostunut merkitys.

Nato-jäsenyyden myötä Suomen sotilas- ja siviilitiedustelu tulee osaksi liittokunnan tiedusteluyhteisöä, jolloin kansallisessa tiedustelutoiminnassa tulee korostumaan kahdenvälinen ja monenkeskinen yhteistyö. Tämän myötä TP-Utvan roolin ohjaavana ja seuraavana tahona voi arvioida muodostuva entistäkin tärkeämmäksi.

Koska tiedustelutoiminnan keskeinen tavoite on tuottaa ajantasaista tietoa ylimmän valtiojohdon päätöksenteon tueksi, on välttämätöntä, että kaikissa olosuhteissa varmistetaan oikea-aikainen ja säännöllinen tiedustelutiedon toimittaminen valtiojohdolle, ml. TP-Utvalle, tarvittaessa lyhyelläkin ”varoitusajalla”.

Selonteon yhteenvedossa todetaan, aivan oikein, että ”[T]iedustelutoiminnan valtioneuvostotason strategista ohjaus- ja valvontatoimintaa kehitetään ja varmistetaan, että tiedustelutieto tavoittaa oikea-aikaisesti eri viranomaiset ja valtion ylimmän johdon, joita informoidaan aktiivisesti.” Tasavallan presidentin kanslia korostaa, että tässä mielessä tasavallan presidentti ja TP-Utva on keskeinen tiedustelulainsäädännön asiakas.

Hiski Haukkala
Kansliapäällikkö